

**Η Ομιλία-Αντιφώνηση του Ομότιμου Καθηγητή κ. Ευάγγελου Θεοδώρου
στο προς τιμήν του διεθνές θεολογικό συνέδριο με θέμα:
ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ, ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ**

Θεοφιλέστατε,

Σεβαστή και αγαπητή Ομήγυρη.

Θερμά ευχαριστώ και συγχαίρω τον παλαιό μαθητή μου, και τώρα διακεκριμένο και αγαπητό συνάδελφο, καθηγητή κ. Πέτρο Βασιλειάδη, για την ωραία πρωτοβουλία του μέσα στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του λαμπρού θεολογικού Κέντρου Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών να οργανώσει τόσο ωραία το παρόν Συνέδριο. Ευχαριστώ επίσης τους εκλεκτούς του συνεργάτες, τους εισηγητές και τις εισηγήτριες, και ιδιαίτερα τους παλαιούς και νέους συναδέλφους μου στη Θεολογική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η Σχολή αυτή υπήρξε πάντοτε πρωτοποριακή σε πολλούς τομείς και ακτινοβόλος. Το αποδεικνύει, άλλωστε, και η οργάνωση αυτού του συνεδρίου. Εγώ είμαι υπερήφανος, διότι πριν από πολλά χρόνια, επί οκτώ ολόκληρα έτη, που ήταν ίσως και τα ωραιότερα χρόνια της ζωής μου, υπήρξα καθηγητής της Σχολής αυτής.

Ευχαριστώ επίσης και χαιρετίζω με όλη μου την καρδιά τους αγαπητούς παλαιούς και νέους συναδέλφους της Θεολογικής Σχολής του Τιμίου Σταυρού της Βοστόνης Αμερικής η οποία και αυτή είναι πρωτοποριακή και έχει ξεχωριστή θέση, διακεκριμένη θέση μέσα στο σύνολο των Θεολογικών Σχολών της Αμερικής. Και με τη Σχολή αυτή με συνδέουν πολλές ωραίες, παλαιές αναμνήσεις.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται και στον αγαπητό συνάδελφο της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας των Αθηνών, καθηγητή κ. Πασσάκο, ο οποίος με την τεχνολογική του δεξιότητα κατέστησε δυνατή την πνευματική παρουσία μου ανάμεσά σας, η οποία μου έκανε λιγότερη τη μεγάλη λύπη για το ότι δεν μπορώ να είμαι σωματικά παρών εκεί.

Μεγάλη είναι η ευγνωμοσύνη μου και στην εξ Αμερικής ελθούσα καθηγήτρια κυρία Κυριακή Φιτζέραλντ-Καρυδογιάννη, η οποία μίλησε με τόσο κολακευτικά και επαινετικά λόγια για μένα. Πριν χρόνια, από παλαιά, η κ. Φιτζέραλτ μαζί με τον εκλεκτό σύζυγό της, καθηγητή πατέρα Θωμά, πολλές φορές έχουν προβάλλει τη συμβολή μου στα θεολογικά γράμματα και ιδίως την προβολή του θεσμού των Διακονισσών. Χάρηκα πολύ με την παρουσία τους σ' αυτό το συνέδριο. Ευχαριστώ ακόμη όλους, που με την παρουσία τους εμψυχώνουν αυτό το συνέδριο τιμητικό για μένα, που αναφέρεται στο ζήτημα της χειροτονίας των Διακονισσών.

Πριν από εξήντα πέντε ολόκληρα χρόνια, το 1949, με το βιβλίο μου υπό τον τίτλο, *Ηρωίδες της Χριστιανικής Αγάπης: Αι Διακόνισσαι δια των αιώνων*, και πριν από ολόκληρα εξήντα χρόνια, το 1954, με τη διδακτορική μου διατριβή υπό τον τίτλο *Η Χειροτονία των Διακονισσών*, έσπειρα μερικούς σπόρους που ύστερα ξεπέταξαν βλαστάρια και καρποφόρησαν, προβάλλοντας με τον τρόπο αυτό το ζήτημα της χειροτονίας των Διακονισσών.

Σήμερα, οι Ρωμαιοκαθολικοί και οι Ορθόδοξοι δεν έχουμε διακόνισσες. Διακόνισσες υπάρχουν σε μερικές κοινότητες των ποικιλομόρφων Προτεσταντικών Ομολογιών, στους Παλαιοκαθολικούς, στους Αγγλικανούς. Εμείς δεν έχουμε ακόμη, αλλά είναι ευοίωνο, θα έλεγα και ελπιδοφόρο, το ότι υπάρχει τεράστια κίνηση σε όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες και στους Ρωμαιοκαθολικούς για την αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών. Σήμερα ακούγονται όλο και περισσότερο φωνές για την αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών

και τη χειροτονία τους. Στους Ορθοδόξους υπενθυμίζω την προσπάθεια της Αποστολικής Διακονίας με την ίδρυση παλαιότερα της Σχολής Διακονισσών, με την εκτύπωση του πρώτου μου βιβλίο «*Ηρωίδες της Χριστιανικής Αγάπης*» και με την διάδοση της ιδέας για την ανανέωση του παλαιού αυτού θεσμού της Εκκλησίας μας. Υπενθυμίζω και τα Διορθόδοξα Συνέδρια, που εξέτασαν το ζήτημα αυτό, με κορυφαίο το Πανορθόδοξο Συνέδριο της Ρόδου, το οποίο συνεκλήθη με τη μέριμνα του σεπτού Οικουμενικού Πατριαρχείου και το οποίο παρουσίασε την ανάγκη αναβίωσης του θεσμού των Διακονισσών.

Η παρουσία μεταξύ των ομιλητών της φίλης Dr. Zagano υπογραμμίζει την τεράστια κίνηση που λαμβάνει χώρα στην Αμερική για την ανανέωση του διακονικού θεσμού. Η κ. Zagano με βιβλία της και με δημοσιεύματά της αναφέρεται μάλιστα και στα δικά μου έργα για το ζήτημα αυτό. Όπως και η κ. Φιτζέραλντ στην ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Αμερικής, έτσι και η κ. Zagano στους κύκλους των Ρωμαιοκαθολικών έχει γίνει απόστολος της αναβίωσης αυτού του θεσμού. Και στην Ευρώπη υπάρχει τεράστια κίνηση προς την κατεύθυνση αυτή, ιδίως στη Γερμανία. Υπάρχουν δημοσιεύματα, υπάρχουν καρδινάλιοι, υπάρχουν Θεολογικές Σχολές, υπάρχουν διδακτορικές διατριβές, σεμινάρια, κλπ., που όλα ωθούν στο να αναβιώσει ο θεσμός. Και προπαρασκευάζονται ήδη αρκετές γυναίκες για να γίνουν διακόνισσες και όλοι τους περιμένουν την έγκριση του Βατικανού για να δοθεί η άδεια της χειροτονίας τους και της εντάξεώς τους στην ενεργό διακονική υπηρεσία της Εκκλησίας.

Είμαι βέβαιος, παρόλα αυτά, ότι οι εκλεκτοί εισηγητές και εισηγήτριες στις διάφορες συνεδρίες του συνεδρίου θα επισημάνουν κάθε τι που συνηγορεί στην αναζωπύρωση του θεσμού των χειροτονημένων διακονισσών, υποδεικνύοντας συγχρόνως και τις δυσκολίες και τα εμπόδια που πρέπει να παραμερισθούν.

Ας μου επιτραπεί τώρα και εγώ για το ζήτημα αυτό να πω δύο λόγια. Δεν πρόκειται να κομίσω γλαύκας εις Αθήνας. Δεν πρόκειται να πω τίποτε καινούργιο, αλλά μερικά από αυτά που επί εξήντα πέντε χρόνια έχω γράψει και πει. Θα υπενθυμίσω μόνο μερικά κομβικά σημεία, που θα έπρεπε ίσως να επισημανθούν και να εξεταστούν κατά τη διάρκεια του συνεδρίου.

Διακόνισσες υπάρχουν αναμφιβόλως στην Εκκλησία από την Αποστολική εποχή. Είναι γνωστή η υπόμνηση του Αποστόλου Παύλου περί της υπάρξεως της Φοίβης, διακόνου στην Εκκλησία των Κεχραιών, κοντά στην Κόρινθο, την οποία εξυμνεί στην προς Ρωμαίους Επιστολή. Αλλά μέχρι το τέλος του 4^{ου} μ.Χ. αιώνα δεν έχουμε χειροτονικά, δηλαδή κείμενα που να δείχνουν πώς ήταν η χειροτονία στις διάφορες τάξεις του κλήρου μέσα στην Εκκλησία. Από το τέλος όμως του 4^{ου} αιώνα, μέσα στις *Αποστολικές Διαταγές* υπάρχει κείμενο για την χειροτονία των Διακονισσών παρόμοιο με εκείνο που υπάρχει σε όλες τις τάξεις ανωτέρου και κατωτέρου κλήρου. Τότε, βέβαια, δεν έκανε ακόμη η Εκκλησία διάκριση μεταξύ ανωτέρου και κατωτέρου κλήρου.

Λέει λοιπόν εκείνο το χειροτονικό: *Ευχή ή επίκλησις επί χειροτονία επισκόπου*, στη συνέχεια *Ευχή και επίκλησις επί χειροτονία Διακόνου*, κατόπιν *Πρεσβυτέρου*, κατόπιν *Διακόνισσας*, κατόπιν *Υποδιακόνου*, *Αναγνώστου* κ.ο.κ. Και ζητείται η ευχή και η ευλογία του Θεού να στείλει το Άγιον Πνεύμα να καθαγιάσει την χειροτονουμένην και κάθε άλλον χειροτονούμενον.

Αλλά από τον 5^ο όμως αι. μ.Χ. η χειροτονία έγινε, θα έλεγα, πανηγυρικότερη και εκτενέστερη. Βλέπουμε ότι δια την χειροτονία των Διακονισσών ζητείται πάλι μέσα σε αυτήν την ευχή η ευλογία του Θεού να σταλεί το Άγιον Πνεύμα, ώστε να καταστήσει αξίαν την χειροτονουμένην να γίνει διάκονος και λειτουργός της Εκκλησίας.

Εδώ πλέον υπάρχουν δύο ευχές για την καθιέρωση, όπως και στις άλλες τάξεις του ανωτέρου κλήρου, δηλαδή του επισκόπου, του πρεσβυτέρου και του διακόνου. Και στις δύο αυτές ευχές τονίζεται ότι ο Θεός έδωσε τη χάρη του και την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος, όχι μόνο στους άνδρες αλλά και στις γυναίκες, και παρακαλείται ο Θεός να στείλει το Πνεύμα του για να αγιάσει και την χειροτονουμένην. Αυτό γίνεται και στις δύο ευχές. Μεταξύ αυτών παρεμβάλλονται τα ειρηνικά, όπου πάλι η Εκκλησία εύχεται *υπέρ της νυν προχειριζομένης*, ώστε να γίνει αξία του λειτουργήματος, το οποίο καλείται να υπηρετήσει.

Προσεκτική μελέτη των χειροτονικών αυτών τόσον μορφολογικά όσον και ως προς το περιεχόμενο οδηγεί στα κάτωθι συμπεράσματα:

1. Ενώ στα ευχολόγια οι περιγραφόμενες χειροθεσίες του λεγομένου κατωτέρου κλήρου, δηλαδή του ψάλτου, του αναγνώστου, του υποδιακόνου, τελούνται έξω από το ιερό βήμα, και όχι κατά τη διάρκεια της ευχαριστιακής Θείας Λειτουργίας, και χωρίς να ακούγεται το *«η Θεία Χάρις η πάντοτε τα ασθενή θεραπεύουσα κλπ»*, αντίθετα στις χειροτονούμενες διακόνισσες όπως και στους ανωτέρους κληρικούς, επίσκοπο, πρεσβύτερο και διάκονο, ακούγονται δύο ευχές. Και μπορούμε να περιγράψουμε ότι η χειροτονουμένη πριν από την χειροτονία στέκεται μπροστά στην ωραία πύλη, έχει το κεφαλή της σκεπασμένο με ένα ωμοφόριο και όταν έρθει η ώρα προσάγεται στην Αγία Τράπεζα όπου ο Επίσκοπος χειροτονεί με επίθεση των χειρών του πάνω στο κεφάλι της και εύχεται να κατέβει το Άγιον Πνεύμα να την καταστήσει αξίαν λειτουργόν για το διακόνημα, το οποίον καλείται να υπηρετήσει.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι η εκφώνηση *η Θεία Χάρις η πάντοτε τα ασθενή θεραπεύουσα* η οποία ακούγεται στις χειροτονίες των ανωτέρων κληρικών και της διακόνισσας είναι γνώρισμα ακριβώς των ανωτέρων χειροτονιών. Δεν ακούγεται στις χειροθεσίες του κατωτέρου κλήρου.

Εκ των στοιχείων αυτών γίνεται φανερό ότι και κατά τη χειροτονία των διακονισσών τελούνται όλα τα ουσιώδη που τελούνται και στη χειροτονία του διακόνου. Η χειροτονούμενη διακόνισσα περιβάλλεται, όπως και ο διάκονος, με το διακονικό οράριο και κατά την ώρα της Θείας Κοινωνίας κοινωνεί, όπως και ο διάκονος, μέσα στον Άγιον Βήμα παίρνοντας το Άγιο Ποτήριο από τα χέρια του αρχιερέως και αποθέτοντας αυτό στην Αγία Τράπεζα.

Θα νόμιζε κανείς ότι όταν ήρθε η ώρα να γίνει εκτενέστερη και πανηγυρικότερη η περιγραφή της τελετής της χειροτονίας της διακονίσσης, όπως και όλων των κληρικών, ότι η διακόνισσα θα κατετάσσετο μαζί με τους κατωτέρους κληρικούς. Η Εκκλησία όμως την πήρε και έβαλε τη χειροτονία της μαζί με τις ανώτερες χειροτονίες του ανωτέρου κλήρου.

Όλα αυτά εξηγούν γιατί μέσα στην κανονική διάταξη της Εκκλησίας οι Διακόνισσες έχουν πολλά καθήκοντα, που σχετίζονται με τη διακονική ιεροσύνη. Δεν είχαν βέβαια καθήκοντα πρεσβυτέρου, αλλά να μην ξεχνάμε ότι αυτά δεν τα έχει ούτε ο διάκονος διότι δεν τελεί ποτέ μυστήρια ο διάκονος.

2. Πρέπει να διερευνηθεί και το εξής θέμα: Τόσον η *Διδαχή*, δηλαδή η λεγομένη Συριακή διδασκαλία του 3^{ου} μ.Χ. αι., όσον και οι *Αποστολικές Διαταγές*, στο τέλος του 4^{ου} αιώνα, έχουν μία ιεράρχηση των βαθμών της ιεροσύνης. Ανώτερος είναι ο επίσκοπος, ο οποίος είναι το σύμβολο του Θεού Πατρός, ακολουθεί ο διάκονος, ως σύμβολο του Χριστού, ακολουθεί η διακόνισσα ως σύμβολο του Αγίου Πνεύματος και κατόπιν έρχονται οι πρεσβύτεροι, ως σύμβολα των Αποστόλων. Αυτή η ιεραρχική διάταξη πρέπει να εξηγηθεί, το γιατί μπαίνουν δηλαδή οι διακόνισσες μπροστά κι από τους πρεσβύτερους στη Συριακή *Διδασκαλία των Αποστόλων* και στις *Αποστολικές Διαταγές*.

3. Πρέπει να επισημάνουμε ότι στις κανονικές διατάξεις της Εκκλησίας μνημονεύονται οι διακόνισσες μέσα στις τάξεις του κλήρου. Έχουμε την Α΄ την Δ΄ και την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο, που έχουν ειδικούς κανόνες για τη χειροτονία των διακονισσών.

Η νομοθεσία, έπειτα, η οποία όπως γνωρίζουμε απεικονίζει την εκκλησιαστική πράξη της εποχής. Ο Ιουστινιάνειος Κώδικας π.χ. εντάσσει τις διακόνισσες μέσα στον κλήρο. Έχει μία διάταξη με την επιγραφή «περί επισκόπων και κληρικών» και εκεί μέσα τοποθετεί τις διακόνισσες. Έχουμε κατόπιν τις Νουβέλες, τις Νεαρές όπως τις λέμε του Ιουστινιανού, οι οποίες συχνά αναφέρονται στις Διακόνισσες. Η 6^η Νεαρά π.χ. έχει τον χαρακτηριστικό τίτλο «περί του πως δει χειροτονείσθαι τον επίσκοπον» που κάνει λόγο για τους επισκόπους, τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους, άρρενας και θηλείας. Έχουμε επίσης την 3^η Νεαρά του Ιουστινιανού, που καθορίζει ποιος πρέπει να είναι ο αριθμός στις διάφορες εκκλησίες, η οποία αναφέρει ότι στην Αγία Σοφία πρέπει να υπηρετούν 60 ιερείς, 100 διάκονοι και 40 διακόνισσες.

4. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη, ότι στην Ορθόδοξη Εκκλησία έναντι εκείνων που εκ των υστέρων διατύπωσαν διάφορες δογματικές ή νομοκανονικές εκφράσεις, ότι το πρωτείο ανήκει στην εκ των προτέρων διαμορφωθείσα πρωτογενή λειτουργική εμπειρία και πράξη της Εκκλησίας η οποία – όπως θα έλεγε και ο αείμνηστος Γερμανός καθηγητής Friedrich Heiler – είναι η λατρεία: *das gebetete Dogma*, δηλαδή το προσευχόμενο Δόγμα, που συνοδεύεται και εκφράζεται από λειτουργική προσευχή. Ας θυμηθούμε και τη γνωστή λατινική έκφραση *lex orandi est lex credendi*, δηλαδή ο Νόμος του πιστεύειν συνδέεται με το Νόμο του λατρεύειν. Και γι' αυτό ακριβώς είναι αδικαιολόγητες οι απόψεις των αρνούμενων την χειροτονία της διακονίσσης. Την μαρτυρούν τα λειτουργικά κείμενα, οι δε δογματικές εκφράσεις για τους βαθμούς της ιεροσύνης είναι μεταγενέστερες από τα λειτουργικά αυτά κείμενα. Επομένως δεν πρέπει να παραθεωρούμε τα κείμενα αυτά της Εκκλησίας.

Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη, ότι ενώ οι Οικουμενικές Σύνοδοι, όπως είπαμε, αναγνωρίζουν τη χειροτονία της διακονίσσας καμία εκκλησιαστική διάταξη δεν υπάρχει μέχρι σήμερα που να καταργεί τη χειροτονία της διακονίσσας. Αυτή δυνάμει εξακολουθεί να ισχύει μέσα στην Εκκλησία. Και αυτό φαίνεται ότι διασώζεται μέσα στην ιστορία σε μερικά μοναστήρια: μέχρι των ημερών του Αγ. Νεκταρίου, του αγίου αυτού του 20^{ου} αιώνας, που στο νησί της Αίγινας χειροτόνησε διακόνισσες, και μέχρι του προτελευταίου Αρχιεπισκόπου Αθηνών, του μακαριστού Χριστόδουλου, ο οποίος και αυτός σε κάποιο μοναστήρι της Μητρόπολης Δημητριάδος χειροτόνησε μια διακόνισσα.

5. Πρέπει να κάνουμε διάκριση μεταξύ της διακονικής ιεροσύνης και της ιεραρχικής ιεροσύνης. Ιεροσύνη έχουν όλοι οι ανώτεροι κληρικοί, αλλά μερικοί έχουν ιδιαίτερα χαρίσματα και λειτουργήματα. Ο διάκονος δεν μπορεί να κάνει ό,τι κάνει ο πρεσβύτερος. Η διακόνισσα δεν έχει λειτουργικά καθήκοντα, όπως ο διάκονος αλλά αυτό είναι ο καταμερισμός τον οποίο κάνει η Εκκλησία ανάλογα με τα διάφορα χαρίσματα. Η ιεροσύνη όμως είναι μία και προϋποθέτει πάντοτε την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος και τέτοια ιεροσύνη έχουν αναμφιβόλως οι διακόνισσες.

6. Μερικοί λένε ότι σήμερα δεν υπάρχουν πολλές διακόνισσες για να χειροτονούνται, ενώ υπάρχουν μερικές εκλεκτές γυναίκες, οι οποίες στις διάφορες ενορίες τελούν πολλά λειτουργήματα, ιδίως στο έργο της αλληλεγγύης και της φιλανθρωπίας. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι ποτέ στην ιστορία της Εκκλησίας δεν έλειψαν οι αποκλειστικά αφιερωμένες γυναίκες. Θυμηθείτε το τεράστιο έργο του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, ο οποίος είχε δίπλα του όχι μόνο την αγία Ολυμπιάδα αλλά πλήθος διακονισσών και είναι γνωστά τα ονόματα λ.χ. της Συλβίνας, της Πενταδίας της Πρόκλας, της Αμπρούκλης, της Σαβινανής, της Ελισσανθίας, της Παλλαδίας, της Μαρτυρίας και άλλων πολλών.

Εκείνο που πρέπει να επιδιώξουμε είναι την αφύπνιση της Εκκλησίας, ώστε να μην περιορίζεται σε εποχές της κρίσεως, όπως η σημερινή, στα συσσίτια και τις διάφορες άλλες διακονικές υπηρεσίες, αλλά ότι ένα από τα κύρια καθήκοντά της είναι η περίθαλψη του Χριστού στο πρόσωπο των πασχόντων αδελφών. Ο μεγάλος Ρωμαιοκαθολικός Θεολόγος Karl Rahner είπε χαρακτηριστικά «στο μέλλον η Εκκλησία ή θα είναι διακονική ή δεν θα υπάρχει καθόλου». Βέβαια αυτό είναι σχήμα ρητορικής υπερβολής, διότι η Εκκλησία δεν έχει μόνο το διακονικό έργο, έχει και το λειτουργικό έργο, έχει και την ιεραποστολική μαρτυρία, το κήρυγμα, τη διδαχή. Ο Rahner όμως ήθελε με τη φράση αυτή να τονίσει, ότι η Εκκλησία πρέπει να αφυπνιστεί και να αναλάβει έντονο διακονικό έργο μέσα στην κοινωνία. Ίσως ο Πάπας Φραγκίσκος να κινείται σήμερα προς την κατεύθυνση αυτή από την πλευρά των Καθολικών.

Η αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών, τέλος, μπορεί να αρχίσει από τα Μοναστήρια με τις μεγαλόσχημες μονάστριες όπως στο τέλος των Βυζαντινών χρόνων, διότι στην αρχαία Εκκλησία εξελέγοντο διακόνισσες παρθένοι και χήρες ευσεβείς. Αλλά από το τέλος των Βυζαντινών χρόνων εξελέγοντο και μεγαλόσχημες μοναχές. Και θα είναι ευκολότερο να αρχίσει από εκεί, διότι η μοναχή έχει εκκλησιαστική εμφάνιση με τα ράσα της και δεν θα ξενίσει. Όταν όμως γνωρίσει το χριστεπώνυμο πλήρωμα, ότι εκλεκτές μονές έχουν διακόνισσες μοναχές, τότε θα επιθυμήσει να γίνει και η ενορία ένα κέντρο διακονικό και να υπάρχουν και εκεί διακόνισσες. Να γίνει δηλαδή η αντίστροφη κίνηση από ό,τι έγινε στην παλαιότερη εκκλησία. Τότε από τις ενορίες διαδόθηκε ο θεσμός των διακονισσών στα μοναστήρια. Σήμερα αντιστρόφως μπορεί από τα μοναστήρια να διαδοθεί σιγά-σιγά και στις ενορίες.

Βεβαίως, το ζήτημα της αναβιώσεως του θεσμού των διακονισσών, όταν ξεκινήσει στην πράξη ενεργότερα, είναι ενδεχόμενο να σκανδαλίσει μερικούς και να φέρει μερικούς χωρισμούς. Αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη και να αποφευχθεί πάσει θυσία, διότι θα έλεγα ότι το αίτημα της ειρήνης και της ενότητας της Εκκλησίας είναι επίσης ένα εκκλησιολογικό αίτημα και δεν πρέπει να παραθεωρείται.

Στη συζήτηση τώρα για τη γενικότερη χειροτονία των γυναικών δεν πρέπει η Ορθόδοξη θεολογία να καταφεύγει στην άστοχη χρησιμοποίηση ανθρωπίνων, βιολογικών εννοιών για το φύλο και να αναφέρεται στη δήθεν ανδρική ή θηλυκή υφή εκάστου των προσώπων της Αγίας Τριάδος, και έτσι να αίρει τον αποφαιτικό χαρακτήρα του απρόσιτου στην ανθρώπινη διάνοια Τριαδικού δόγματος. Πρέπει να χρησιμοποιούνται εκκλησιολογικά κριτήρια που αποβλέπουν στην οικοδομή της Εκκλησίας του Χριστού. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιείται η χριστολογική θεολογία, η οποία διδάσκει για τον Θεάνθρωπο, ότι στο σωτήριό Του έργο ενσωμάτωσε, παρέλαβε, όλη την ανθρώπινη φύση, ανδρική και γυναικεία. Και έτσι πρέπει να επιδιώκεται καταμερισμός των αρμοδιοτήτων των λειτουργών της Εκκλησίας ανάλογα προς την ποικιλία των χαρισμάτων τους. Αυτή την ποικιλία των χαρισμάτων προέβαλε ιδιαίτερος η αρχαία Εκκλησία.

Τέλος, για άλλη μια φορά ευχαριστώ θερμά τον κ. Βασιλειάδη, όλα τα μέλη της επιστημονικής και της οργανωτικής επιτροπής, τους χαιρετίσαντες την προς τιμή μου εκδήλωση, τους κοπιάσαντες καθ' οιονδήποτε τρόπο, την καθηγήτρια κ. Φιτζέραλντ για τον συγκινητικό έπαινό της, τους προέδρους των συνεδριών του συνεδρίου, τους ελθόντες από την Αμερική και άλλα μέρη της Ελλάδος και όλους τους παρισταμένους.

Εύχομαι επιτυχία στο συνέδριο, με τις ευλογίες των παρισταμένων ιεραρχών και κυρίως του Επιτίμου Προέδρου του Κέντρου Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητρ. Παντελεήμων Παπαγεωργίου», Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Ανθίμου, ο οποίος δημιουργεί ελπίδες, ότι οι άριστα

οργανωμένες διακονικές υπηρεσίες της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, όπως βεβαίως και της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, αλλά και άλλων Ιερών Μητροπόλεων, θα εμπνευσθούν στο εγγύς μέλλον και από διακόνισσες».

Δεν έχω να σας πω τίποτε άλλο. Θεώρησα έτσι χρήσιμο να υπενθυμίσω μερικά από τα κομβικά αυτά σημεία του όλου ζητήματος και να ευχηθώ στο συνέδριό σας καλή επιτυχία και καλά συμπεράσματα για το καλό της Εκκλησίας μας.

Σας ευχαριστώ που είχατε την υπομονή να με ακούσετε.